

JAAKKO BELT

Niin & näin täyttää 20 vuotta. Tähän mennessä julkaistut yli 2 000 artikkelia kattavat aiheissaan koko aakkoston afrikkalaisesta ajattelusta öljyyn. Ilmestyneissä 80 numerossa näkyy satojen kirjoittajien, avustajien, toimittajien, taittäjien, taiteilijoiden ja graafikoiden kädenjälki. Yhteen pääkirjoitukseen ei jokainen nimi mahdu, joten kiitos kuulukoon yhteisesti ja yhtäläisesti kaikille. Malja teille!

Juhlanumerossa pureudutaan lehden mitalta filosofian itsensä luonteeseen. Teemaotsikoksi tiivistyi: Miksi filosofiaa?

Ei ole sattumaa, että otsake loppuu kysymysmerkkiin. Puhe filosofian luonteesta on aina normatiivista ja tulevaisuuteen suuntautunutta. Eri filosofiakäsitteiden ja filosofian nykytilan ohella tässäkin numerossa ruoditaan, mitä filosofian pitäisi olla. Samalla tullaan suoraan tai kiertotietä sanoneeksi, mikä filosofiassa on vikana. Tätä filosofian ”itsereflektiivistä” ja aikalaiskriittistä piirrettä, uudistamisen eetosta, jäljittää myös otsikon avoin muotoilu. Kuten kulttuurikriitikko Theodor W. Adorno muotoilee kuuluisassa radiopuheessaan: kysymyksen ”Minkä tähden vielä filosofiaa?” oikeutus piilee siinä, ettei vastauksesta ole lainkaan selvyttä¹.

Teemavalinnan varsinainen syy palautuu kuitenkin juhlanumeron tekotapaan. Tarkoituksena ei ollut ilmoittaa vaan selvittää, mistä ihmeestä filosofiassa on kyse. Niinpä pyysimme joukolta kotimaisia ja ulkomaisia keskustelijoita napakoita puheenvuoroja filosofiasta ja kirjoittajan suhteesta siihen. Kukin vastauksista osoittaa omalla tavallaan ja omalla painollaan, miksi filosofian perään on tähdellistä kysellä.

Filosofian kenttää ja julkisen väittelyn perinnettä esittelee myös kattaus käännoiksi ja alkuperäisjuttuja eri teksti- ja äänilajeissa: kiistakirjoituksista kommentteihin, blogauksista artikkeleihin, kirja-arvioista esseisiin, haastatteluista muisteluihin.

*

Lehden ensimmäinen päätoimittaja Mikko Lahtinen kirjoitti aikoinaan tällä palstalla, että filosofian tähtäimessä

ovat ”ajan olennaiset ongelmat”. Filosofian koetinkivenä on todistaa kirjoittamisen ja kommunikaation käytännössä, että se voi ”asettaa ja terävästi arvioida yhteisen maailmamme yhteisiä ongelmia”. Jos kriittiset välineet eivät kulu myös muiden kuin filosofien käytössä, filosofian perimmäistä merkitystä, potentiaalia ja arvoa ei ole saavutettu.²

Edelleen on tarpeen selvittää käytännössä, onko filosofiasta yhteiseksi asiaksi. Kysymys ei ole skeptinen mutta ei myöskään retorinen. Keskustelun, kritiikin ja kasvatuksen monissa muodoissaan filosofia on tietysti sosiaalista, yhteisöllistäkin. Mutta onko filosofia todella julkista siinä merkityksessä, että se olisi kaikille avointa, kaikille tarkoitettua ja kaikkia koskevaa? Ruokkiiko fi-

losofia julkista järjensäkäyttöä, ”rajatonta vapautta käyttäen omaa järjensä ja puhua omassa persoonassaan”³?

Yksi yhteisyyden edellytys on, ettei filosofia jää akatemian sisäiseksi asiaksi. Yliopistofilosofian ”ydinalueiden” ja moninaisten ”reuna-alueiden” hierarkiaa ja arvojärjestystä sopii keinuttaa, kuten Philip Kitcher tässä numerossa ehdottaa. Tämä ei välttämättä tarkoita niin sanotun soveltavan ja käytännöllisen filosofian suosimista teoreettisen kustannuksella. Olennaisempaa on nostaa ”ikuisten kysymysten” rinnalle ajasta kumpuavat ja ajassa muuntuvat ongelmat, joilla on yleistä merkitystä. Tässä numerossa käsitellyt kasvatusta, tiedepolitiikka, sukupuoli ja elokuvakulttuuri kelpaavat esimerkeiksi akateemisen filosofian reunamaille työnnettyistä aihepiireistä, jotka liikkuvat suoraan tai välillisesti useimpia kansalaisia.

Pelkkä tutkimuksen painopisteiden muutos ei vielä tee filosofiasta yhteistä. Tutkijoiden työ voi kyllä tuoda filosofian perinnettä lähemmäksi maallikoita, mutta kaikille yhteinen filosofia on välttämättä myös epäakateemista. Olennaista on ymmärtää ’filosofisen’ luonne tarpeeksi laajasti. Esimerkiksi katsomuskysymysten enakkoluuluton pohdinta, ajattelutaitojen kehittäminen ja mediakriittisyys tekevät filosofiasta kenen tahansa asian. Filosofian yhteinen arvo mitataan siinä, miten muut kuin ammattifilosofit ottavat tällaiset filosofiset valmiudet omakseen ja tarttuvat merkityksellisiin kysymyksiin omista lähtökohdistaan.

Myös huippuasiantuntijuuden auraa on syytä himmentää. Sami Pihlström näkee omassa puheenvuorossaan filosofian vahvuudeksi sen, ettei se typisty minkään alan erikoisosaamiseksi. Tämä ei tee filosofian harrastajasta tai tutkijasta myöskään ”kaikkien alojen asiantuntijaa” tai mielipideautomaattia. Kapea-alaisen asiantuntijavallan vastapainona filosofia voi tarjota yleiskatsauksellisia näkymiä ja monipuolista kriittisyyttä kulttuuria, yhteiskuntaa ja maailmankuvia luotaaviin keskusteluihin. Tällöin ei vaadita eikä vaalita auktoriteettia ja erityis-asemaa esimerkiksi moraalien, politiikan ja uskonnon yleisinhimillisissä kysymyksissä.

Yhteisen asian edistäminen ei näin käy filosofijohtoisesti. Pikemminkin erikoistumisen vaateesta luopuminen seuraa sitä valistuksen ihannetta, ettei yhteiskunnallinen asema, ammatti tai auktoriteetti sen paremmin velvoita kuin oikeutakaan ajattelemaan asioista tietyllä tavalla. Toisin sanoen ”omassa persoonassa puhuminen” vaatii keskustelijoiden tasavertaisuutta. Filosoifeilla ei ole yksinoikeutta määrittellä olennaisia filosofia ongelmia, saati sanella vastauksia. Kitcherin ilmaisua lainatakseni: ”Kun asiantuntijuuden myytti hylätään, filosofit voivat vain ehdottaa.”

Filosofian – kuten lehdeenteonkin – yksi julkinen tehtävä on koota ihmiset, kirjoittajat ja lukeva yleisö, saman pöydän ääreen. Hannah Arendtin vertausta käyttäkseni pöytä ei ainoastaan yhdistä tietyn aiheen ympärille vaan erottaa näkökannat toisistaan. Ideologiat, argumentit, arvostukset, tulkinnat ja mielipiteet eivät sulaudu

yhteen, koska sama asia nähdään, kuullaan ja luetaan lukuisista eri asemista. Demokratia ja julkinen mielipide vaativat tällaisia ’pöytiä’, moninaisia julkisia tiloja, joissa vapaa keskustelu ja soraäänit saavat tilaa.

”Yhteisen maailman loppu on tullut, kun se nähdään vain yhdestä näkökulmasta ja kun sen sallitaan näyttäytyä vain yhdestä näkökulmasta.”⁴

*

Filosofiaa moititaan jälkiviisaudesta. Edelleen elää mielikuva Minervan pöllöstä, joka liihottaa paikalle aina siiveniskun myöhässä. Tässä kuvastossa filosofille jää korkeintaan lohduttajan, terapeutin tai valkopesijän virka. Toistuvasti palataan myös Marxin teesiin, jonka mukaan filosofia ainoastaan selittää maailmaa, kun tehtävänä olisi sen muuttaminen. Filosofia vaikuttaa *post festum*, jos se ylipäänsä tavoittaa elämälle merkitykselliset kysymykset.

Juhlanumeroon suomennetussa kirjoituksessa myös ranskalaisfilosofi Catherine Malabou pukee sanoiksi kokemuksen filosofian riittämättömyydestä: ”On tulossa aika, jolloin tiedämme, että filosofialla ei ole enää mitään annettavaa.” Ajatuskulku kuitenkin jatkuu. Filosofia ”hylätään” vasta ajattelun muokkautuessa, kun se on antanut annettavansa. Samalla luovutaan myös auktoriteettien kysymisestä, vallasta, kahlitsevista malleista, yksinäisyydestä – ja jatketaan eteenpäin, ”raivataan uusia tiloja”. Luonnehdinnoillaan Malabou tulee muistuttaneeksi, että filosofian omien rajojen ja puutteiden tiedostaminen luo uusia mahdollisuuksia, siinä missä filosofian ansioitten tai ”tulostenkin” kartoitus.

Tämän numeron jutuista opitaan muutakin filosofian negatiivisista hyveistä. Joskus on tarpeen pidättäytyä kannanotoista, myöntää hämmennys, asettua vastahankaan, kriisiyttää, ajautua umpikujiin, pohtia ’filosofian loppu’, myllätä perinnettä ympäri tai lopettaa kilpailu voittavasta argumentista. Parhaimmillaan tämä avaa uusia filosofisia polkuja. Mutta ennen kaikkea se pitää filosofian rehellisenä, itsekriittisenä. Kenties se tuo ihmiset yhteen myös eripuraisten, notkuvien pöytien ympärille.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Theoder W. Adorno, Minkä tähden vielä filosofiaa (Wozu noch Philosophie, 1962). *niin & näin* 4/08, 21–28. <http://netn.fi/artikkeli/minka-tahden-viela-filosofiaa>
- 2 Mikko Lahtinen, Filosofian merkitys. *niin & näin* 3/06, 3–4. <http://netn.fi/artikkeli/filosofian-merkitys> Ks. myös tämän numeron sivu 137.
- 3 Immanuel Kant, Vastaus kysymykseen: mitä on valistus? (Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung? 1784). Suom. Tapani Kaakkuriniemi. Teoksessa *Mitä on valistus?* Vastapaino, Tampere 1995, 86–95 (91).
- 4 Hannah Arendt, *Vita activa. Ihmisenä olemisen ehdot* (The Human Condition, 1958). Vastapaino, Tampere 2002, 58, 63–64.